

CURRICULUM UNIVERSITAR: TENDINȚĂ SPRE INTEGRARE

Ludmila DARII

Catedra Științe ale Educației

The term *curriculum* is a central concept in educational area. It is very important to establish and to ascertain curriculum reference framework or theoretic plans for defining its effectiveness, ways of development and of modernization, as well as acknowledgement of importance of curriculum theory in the educational area. Present educational reforms are, first of all, curriculum reforms. Strategies, methods and internal coherency are connected to the concept of implemented curriculum.

The concept of curriculum directs and creates the problematic area of curriculum approaches. There is not one definition of curriculum that is why there isn't one line of approaches.

Curriculum este un concept-cheie al domeniului educațional. Stabilirea și definirea schemelor teoretice sau a cadrului de referință al curriculumului este esențială pentru determinarea eficacității acestuia, căilor de modernizare și dezvoltare, precum și pentru aprecierea și recunoașterea teoriei curriculare în cadrul educațional. Reformele educaționale actuale sunt, în primul rând, reforme ale curriculumului. Strategiile, tacticile și chiar coerența internă a acestora sunt dependente în plan teoretic de conceptul curriculumului implementat.

Conceptul de curriculum orientează și creează câmpul problematic al abordărilor curriculare. Nu există o singură definiție a curriculumului și de aceea nu există o singură linie de abordare.

Dacă conceptul este redus la conținut, atunci abordarea se va axa pe relevanța conținuturilor; dacă curriculumul semnifică obiective, conținuturi, activități de învățare, activități de evaluare și relațiile dintre ele, atunci abordarea se va axa pe epistemologie și holistică.

Varietatea abordărilor atașate curriculumului reprezintă semnificația dinamismului și vitalității domeniului.

Evoluția abordărilor curriculare cuprinde convențional trei etape:

Etapa tradițională – curriculum are sensul de „curs oficial” organizat într-un cadru instituționalizat specializat în educație.

Etapa modernă – curriculum are sensul de proiect pedagogic organizat prin corelarea obiectelor (disciplinelor) de învățământ cu experiențele de învățare directă și indirectă ale studenților.

Etapa postmodernă – curriculum are sensul de proiect pedagogic organizat pe baza unor principii care evidențiază importanța prioritară a obiectivelor asumate, ce determină alegerea anumitelor experiențe de învățare, strategii de organizare a învățării, mijloace de evaluare [1, p.94].

Enunțurile de mai sus sunt simptomatice pentru tendințele și evoluțiile actuale în interpretarea curriculumului prezente în lucrări sintetice de documentare științifică. Nu este dificil să observăm că majoritatea definițiilor – explicit sau implicit – se raportează la programul de studiu și la disciplina de studiu, cât și la elementele nucleului curriculumului național.

În cadrul acestor etape s-au conturat mai multe concepții despre curriculum:

1. Concepția învățării sistemice a disciplinelor academice

Această concepție se caracterizează printr-o claritate și o precizie mai mare a conținuturilor. Definirea curriculumului în acest sens se prezintă astfel: „Un plan general de conținuturi ori de materiale specifice de instruire, pe care universitatea le oferă studentului”.

Dezavantajele acestei abordări:

- studentul este privit mai mult ca obiect al actului educațional;
- dominarea cunoștințelor asupra competențelor;
- dominarea metodelor reproductivă asupra celor activ-participative.

2. Concepția învățării centrate pe student

Curriculumul, în contextul acestei abordări, are în centrul atenției studentul cu particularitățile, trebuințele și interesele sale. Curriculumul oferit trebuie să fie relevant și să genereze sau să faciliteze experiențele de viață, de construire a sensului în care fiecare își găsește calea dezvoltării sale [3].

3. Concepția focalizării asupra comprehensiunii și integrării în societate

Curriculumul orientează spre formarea competențelor de integrare rapidă, eficientă și creatoare a studentului în câmpul social și profesional – calitatea procesului de integrare socială și profesională constituind un indicator sintetic al eficienței curriculumului universitar.

4. Concepția centrată pe procesul de elaborare (curriculum development)

În cadrul acestei abordări, proiectarea curriculumului are o importanță deosebită, deoarece în urma acestui efort se va contura curriculumul formal.

Curriculumul este un „program de învățământ” care trebuie conceput într-o asemenea manieră, încât să le permită studenților să atingă anumite obiective de învățare.

5. Concepția sistemico-holistică a curriculumului

Curriculumul din perspectiva sistemico-holistică se axează pe multitudinea componentelor proceselor de învățământ, articularea lor întru realizarea finalităților educaționale care constituie punctul de plecare ce declanșează o adevărată reacție circulară în cadrul curricular. Nu se pierde din vedere nici studentul - subiectul actului educațional. Procesul de învățământ se caracterizează prin dinamism și interacțiune permanentă și continuă a componentelor constitutive.

Orice modificare într-o componentă are efecte și în celelalte. Cunoașterea acestor relații permite concepătorilor construirea unui curriculum universitar de calitate.

Abordarea sistemico-holistică a curriculumului presupune trei planuri: planul structural, planul procesual și planul produsului [5].

Planul structural

În literatura de specialitate întâlnim mai multe modele structurale ale curriculumului. Cele mai des analizate și întâlnite sunt: modelul triunghiular și modelul pentagonal al curriculumului.

Modelul triunghiular situează în centrul triunghiului cursurile universitare, ceea ce semnifică că în construcția disciplinei universitare, finalitățile, conținuturile și timpul sunt elemente obligatorii.

Potrivit acestui model, variabilele curriculare sunt finalitățile educaționale (F), conținuturile (C) instruirii și timpul de învățare (T) (Fig.1).

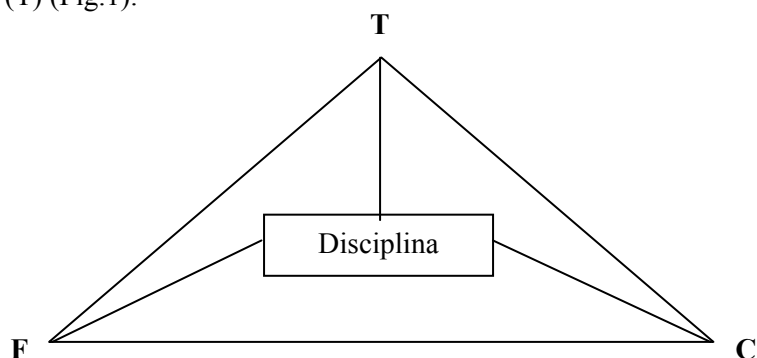

Fig.1. Modelul triunghiular al curriculumului.

Fiecare dintre cele trei categorii de variabile angajează un ansamblu de probleme.

Variabila finalității:

- principalele categorii de obiective și finalități;
- funcțiile obiectivelor;
- metodologia de clasificare și proiectare a obiectivelor (finalităților);
- coerența dintre diferite tipuri de obiective.

Variabila conținuturi:

- semnificația și tipologia conținuturilor;
- sursele și criteriile de selectare a conținuturilor;
- organizarea conținuturilor;
- corelarea „obiectiv-conținuturi”.

Variabila timpul de instruire:

- criterii de alocare a timpului;
- timpul efectiv utilizat;
- identificarea și evaluarea timpului individual de învățare.

Modelul pentagonal se axează pe cinci variabile: obiective/finalități (O/F), conținuturi (C), strategii didactice (S.D)+cele de cercetare, strategii de evaluare (SE), timpul alocat pentru instruire (T) (Fig.2).

Modelul pentagonal se află în corespondență cu teoriile moderne ale curriculumului (Tyler, D'Hainaut).

Tendențele actuale sunt orientate spre modernizarea curricula universitar din perspectiva integrării celor cinci componente curriculare.

Curricula pe discipline elaborat în cadrul Universității de Stat din Republica Moldova sunt apropiate modelului pentagonal, chiar dacă acesta din urmă nu este valorificat întotdeauna complet și consecvent.

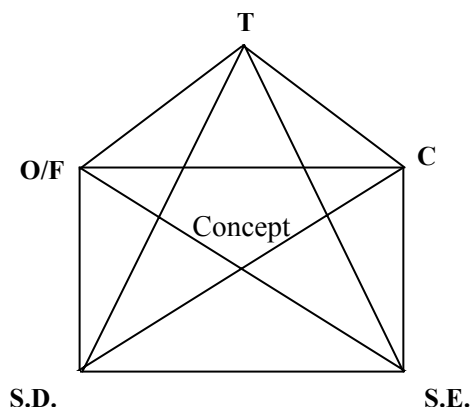

Fig.2. Modelul pentagonal al curriculumului.

Structura pentagonală a curriculumului are relevanță și pentru decelarea teritoriului câmpului investigațional al curriculumului. Finalitățile/obiectivele, conținuturile, procesele și timpul de instruire reprezintă domenii importante ale investigației curriculare. Prin urmare, conceptorul interesat de elaborarea unui curriculum universitar poate apela la teoria și metodologia curriculumului, precum și la teoria instruirii și evaluării în cazul abordării strategiilor didactice și de evaluare [5].

Planul procesual

Planul procesual presupune trei procese interconexe: proiectare, implementare, evaluare. Acest plan poate fi prezentat grafic (Fig.3).

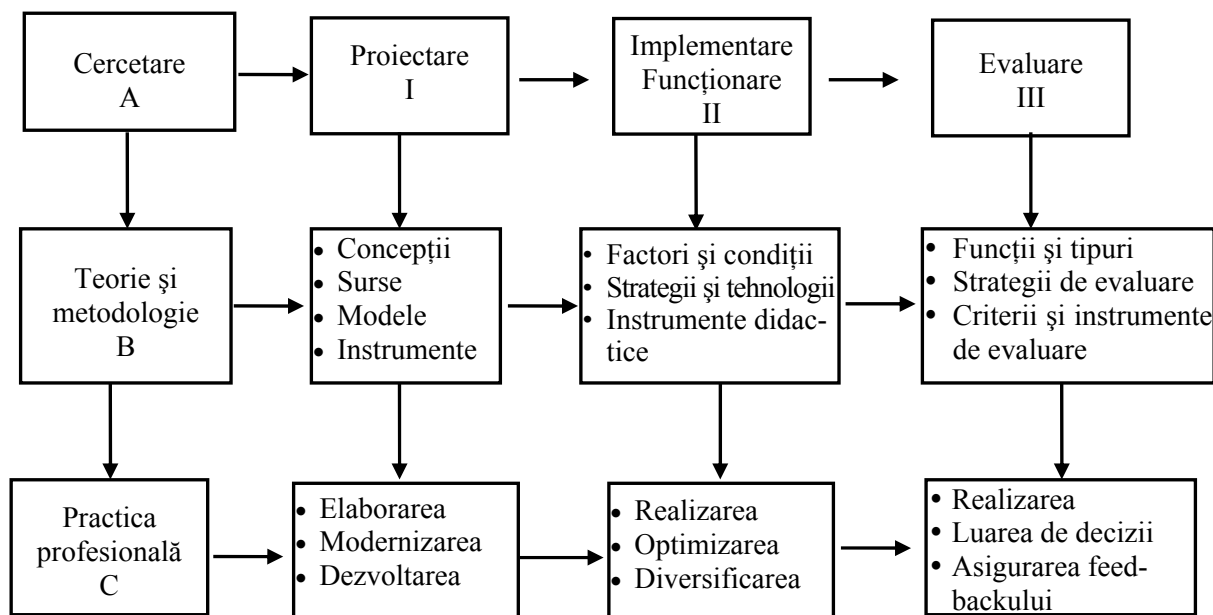

Fig.3. Procesele curriculare în relație cu trei perspective de abordare [5].

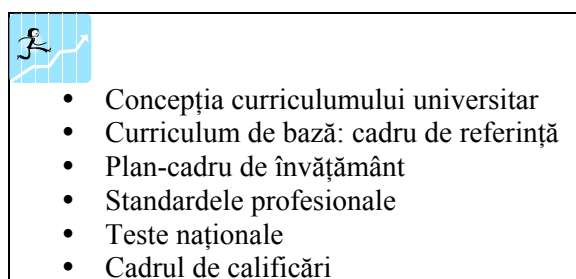
Procesele de „proiectare–implementare–evaluare” pot fi abordate din perspectiva investigațională, teoretică și practică educațională.

Realizarea/fundamentarea unui concept interactiv și comprehensiv al curriculumului trebuie încorporat în planul procesual al acțiunilor de management curricular la nivelul politicilor curriculare și disciplinare.

Planul produsului

În opinia noastră, pot fi structurate următoarele categorii de produse curriculare:

Nivelul politicilor curriculare:

↔

Nivelul disciplinar:

- Curriculum pe discipline
- Manualul academic
- Curs universitar
- Ghiduri metodologice
- Seturi multimedia
- Softuri educaționale
- Proiecte didactice
- Teste formative/sumative

Toate produsele curriculare menționate se supun unor principii teoretice și norme metodologice generale. Fiecare categorie de produs reclamă, însă, și problematici distincte privind construcția, aplicarea și evaluarea sa. De aici rezultă că în afară de teoria generală a curriculumului se vor aplica subteorii și metodologii pedagogice, corespunzătoare categoriilor curriculare.

În schema concepției sistemico-holistică se încadrează și **abordarea integrată a curriculumului**. Din punct de vedere curricular, integrarea înseamnă organizarea, punerea în relație a disciplinelor academice cu scopul de a evita izolarea lor tradițională.

Termenul de curriculum integrat se referă la o anumită proiectare și organizare a instruirii, o anumită strategie de predare care produce o interrelaționare a disciplinelor, unităților de conținut, astfel încât:

- satisfac nevoile și interesele studenților;
- realizează conexiunea între ceea ce învață studenții și experiențele lor.

La nivelul curriculumului, integrarea înseamnă stabilirea relațiilor clare de convergență între cunoștințele, competențele și atitudinile care au drept bază disciplinele academice.

În funcție de ce anume integrăm (cunoștințe, deprinderi, competențe, valori, atitudini, metodologii de lucru) și cât de mult integrăm (inserție, armonizare, corelare, intersectare, fuziune), putem distinge câteva niveluri în abordarea integrată a curriculumului [6].

1. Monodisciplinaritatea este centrată pe obiectele de studiu independente, pe specificitatea acestora, promovând supremația disciplinelor formale. Elemente de integrare pot să apară chiar la acest nivel intradisciplinar în cel puțin două moduri:

Inserția unui fragment în structura unei discipline (în conținutul unui obiect de studiu este inserat un fragment care are rolul de a ajuta la clasificarea unei teme sau care furnizează informații noi despre problema investigată).

Armonizarea unor fragmente independente (aparent) din cadrul unui obiect de studiu pentru a permite mai buna rezolvare a unor probleme, pentru înțelegerea cât mai completă a unui subiect sau pentru dezvoltarea anumitelor competențe și atitudini.

2. Pluridisciplinaritatea (multidisciplinaritatea) se referă la situația în care o temă aparținând unui anumit domeniu este supusă analizei din perspectivele mai multor discipline, acestea din urmă menținându-și structura și rămânând independente unele în raport cu celelalte.

Obiectele de studiu contribuie, fiecare în funcție de propriul specific, la clarificarea temei investigate. La acest nivel vorbim de o **corelare** a demersurilor mai multor discipline în vederea clarificării unei probleme din cât mai multe unghiuri de vedere.

La acest nivel/în cadrul acestei abordări, procesele de integrare curriculară se situează în special la nivelul **conținuturilor**, al **cunoștințelor**. De aceea cele mai frecvente (și mai clare) demersuri au loc între discipline înrudite (care provin, de exemplu, din aceeași arie curriculară) sau care devin înrudite datorită temei.

3. Interdisciplinaritatea. Dacă în cazul pluridisciplinarității vorbim de o „corelare” a eforturilor și a potențialităților diferitelor discipline pentru a oferi o perspectivă cât mai completă a obiectivului investigat, interdisciplinaritatea presupune o *intersectare* a diferitelor arii disciplinare.

În abordarea interdisciplinară încep să fie ignorate limitele stricte ale disciplinelor, căutându-se teme comune ale diferitelor obiecte de studiu, care pot duce la realizarea obiectivelor de învățare de grad mai înalt, a competențelor transversale, considerate cruciale pentru succesul în societatea contemporană. Printre acestea se enumeră și *luarea de decizii, rezolvarea de probleme, însușirea metodelor și tehnicilor de învățare eficientă, antreprenoriatul* etc.

Principiul organizator nu mai este de regulă conținutul, mult prea ancorat în *granițele disciplinare*, ci se trece la centrarea pe așa-numitele *competențe transversale*. „Aici, conținutul și procedurile disciplinelor individuale sunt depășite; de exemplu, luarea de decizii și rezolvarea de probleme implică aceleași principii, indiferent de discipline” [2, p.338].

4. Transdisciplinaritatea reprezintă gradul cel mai elevat de integrare a curriculumului, mergând adesea până la fuziune. *Fuziunea* este, așadar, faza cea mai complexă și mai radicală a integrării.

Adoptarea de tip transdisciplinar tinde progresiv către o „decompartimentare” completă a obiectelor de studiu implicate.

Abordarea integrată a curriculumului specifică transdisciplinarității este centrată pe „viața reală”, pe problemele importante, semnificative, așa cum apar ele în context cotidian sau profesional și așa cum afectează viețile diverselor categorii de oameni.

Conținuturile și competențele se integrează în jurul unor probleme. Întrebarea care orientează demersul transdisciplinar este *Cum îi putem învăța pe studenți să fie buni cetățeni/specialiști în viitor?* Achizițiile învățării au sens doar prin contribuția lor la succesul personal și social al tinerilor în contexte culturale și sociale concrete.

Ca instrument pentru determinarea cadrului conceptual este propusă *rețeaua transdisciplinară*.

Disciplinele formale clasice își pierd capacitatea de a *dicta* modul de derulare a instruirii și modelul de proiectare curriculară. Cunoașterea pe care o dobândește individual este situată într-un anumit context social, economic, politic, profesional și cultural.

Cele trei abordări pot fi privite ca stadii ale integrării curriculumului și ca etape în proiectarea de curriculum integrat. Se merge de la progresiv, de la varianta cea mai apropiată de modelul disciplinar (multidisciplinaritatea) până la disoluția totală a barierelor disciplinare (transdisciplinaritatea) (Fig.4) [6].

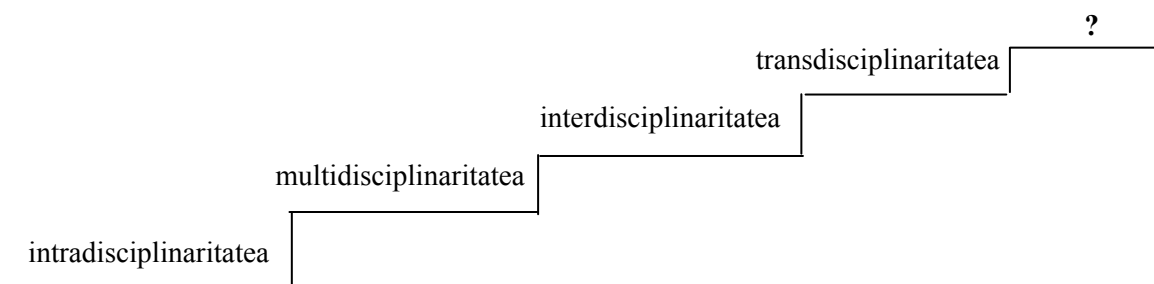

Fig.4. Trepte ale integrării curriculare [6].

În urma unor cercetări [4], s-a ajuns la următoarele rezultate care subliniază efectele pozitive ale integrării curriculare:

- curriculumul integrat îi ajută pe studenți să-și aplice competențele;
- o bază integrată a cunoașterii conduce către o mai rapidă reconfigurare a informațiilor, în funcție de nevoi;
- perspectivele multiple conduc către o bază mai integrată a cunoașterii;
- curriculumul integrat încurajează profunzimea învățării și aria mai largă de exprimare a acestui proces;
- curriculumul integrat promovează valori și atitudini pozitive la studenți;
- curriculumul integrat furnizează timp suficient pentru o „explorare” de calitate a curriculumului.

Dintr-o perspectivă mai largă, putem spune că introducerea elementelor de curriculum integrat este profitabilă, deoarece:

- răspund necesităților (provocărilor) societății actuale;
- stimulează rolul activ al studentului ca organizator al propriei structuri a cunoașterii;

- sunt în concordanță cu noile orientări din epistemologie și din științele cognitive;
- permit flexibilitatea curriculumului;
- permit relaționarea cu experiențele și evenimentele curente și semnificative din viața studentului.

Un alt set convingător de argumente este oferit de K.Bergstrom:

1. *Asigură condițiile optime de formare pentru toți studenții*: învățarea mai bogată și mai semnificativă implică într-o mai mare măsură studenții, fiecare având posibilitatea să se raporteze individual la ceea ce învață. Se oferă oportunități de dezvoltare pentru o diversitate de stiluri de învățare, de inteligență și de abilități.

2. *Promovează colaborarea*: colaborarea are loc atât între profesor, care proiectează și derulează în echipă activitățile interdisciplinare, cât și între studenți, prin utilizarea unor strategii didactice axate pe participarea studenților la procesul de învățare (predarea/învățarea tematică, predarea/învățarea bazată pe probleme, predarea/învățarea bazată pe proiect, pe cercetare).

3. *Reflectă lumea reală care este interactivă*: se produce o creștere a interesului și a motivației pentru învățare, deoarece este evident caracterul semnificativ al achizițiilor învățării în raport cu necesitatea viitoarei profesii; posibilitatea transferului din plan cognitiv în plan acțional-comportamental stimulează participarea și succesul în învățare.

4. *Crează conexiuni între cursuri*: legăturile dintre diversele cunoștințe și competențe devin evidente; se evită rigiditatea și unilateralitatea în gândire, în favoarea unei gândiri flexibile și dinamice, capabile să producă cele mai bune soluții și să ia cele mai bune decizii în funcție de context.

5. *Implică comunitatea*: resursele diverse la care face apel predarea/învățarea integrată oferă posibilitatea valorificării resurselor comunitare pentru dezvoltarea universitară; participarea agenților economici și deschiderea universității către mediul social și cultural al comunității din care face parte sunt principii de bază ale proiectelor integrate.

Temele cross-curriculare reprezintă una dintre cele mai frecvent utilizate modalități de integrare a curriculumului [6].

Principalul argument al introducerii temelor cross-curriculare constă tocmai în capacitatea lor de a oferi un model de instruire care trece dincolo de rigiditatea și orientarea excesiv academică a disciplinelor tradiționale, aducând învățarea în arena faptelor cotidiene, relevante pentru studenți, și transformând-o într-un proces plăcut, cu rezultate durabile și eficiente în planul dezvoltării personale, sociale și profesionale a studenților.

Temele cross-curriculare *traversează* curriculumul tradițional și *trec dincolo de el*, pentru a explora lumea complexă și interactivă în care trăim și pentru a răspunde intereselor și nevoilor de educație ale tinerilor.

Principalele beneficii ale promovării unei abordări integrate a curriculumului, prin introducerea în programele de studiu ale elevilor a temelor cross-curriculare, sunt:

- posibilitatea de a ieși din „cutia” disciplinară atât pentru profesori/învățători, cât și pentru elevi;
- „deschiderea” curriculumului către *lumea reală*, către *viață*, așa cum este ea trăită de cei ce învață: plină de necunoscute și de provocări.

Temele cross-curriculare sunt:

- teme integrate (interdisciplinare) de studiu care se centrează pe dezvoltarea personală, profesională și socială a studenților;

- unități integrate de studiu care își propun formarea unor competențe, dar mai ales a unor valori și atitudini esențiale pentru societatea actuală și domeniul profesional ales;

- de regulă, temele cross-curriculare în cadrul universitar se reflectă în curriculumuri opționale, la alegere.

Instruirea organizată pe teme cross-curriculare propune o abordare integrată a curriculumului:

- Pornește de la o anumită înțelegere a formării studentului, considerat ca întreg, ca o ființă unitară, complexă. De aceea curriculumul nu trebuie să se centreze separat și independent pe dezvoltarea unui aspect sau altul al personalității studentului, ci să-l privească pe acesta în integralitatea sa.

- Necesită cooperarea efectivă între persoanele implicate: studenții și profesorii, în primul rând, dar și reprezentanți ai agenților economici.

- Valorifică resursele pe care agenții economici le oferă pentru învățare: persoane, instituții, laboratoare etc.

- Promovează o viziune constructivistă asupra învățării, în care studentul deține un rol fundamental, participând activ la proiectarea și derularea propriilor experiențe de învățare.

- Adresează un spectru larg de teme/probleme, de cele mai multe ori cu „ancore” evidente în viața socială, în competențele, valorile și atitudinile de care au nevoie tinerii pentru a funcționa cu succes în viața personală, profesională și socială.

Există o multitudine de clasificări ale temelor cross-curriculare în funcție de diverse criterii, precum: orientarea tematică, gradul de integrare a curriculumului pe care îl propun, tipul de valori și atitudini pe care le adresează etc. Vom opera o singură distincție, remarcând existența a cel puțin trei tipuri de teme cross-curriculare, în funcție de scopul lor:

a) *Teme-pretext*: nerelevante în sine, ca ansamblu de conținuturi tematice, dar utilizate ca platformă pentru a crea conexiuni. Aceste teme sunt un fel de „lianți” creați în mintea studenților cu scopul de a aduce împreună cunoștințe și competențe învățate separate, la diverse obiecte de studiu.

b) *Teme-suport*: sunt utilizate pentru a susține dezvoltarea unor deprinderi sau competențe integrate, pentru a căror formare/dezvoltare nu mai sunt suficiente conținuturile unei anumite discipline. Astfel, competențele de grad înalt, precum luarea de decizii, competențele antreprenoriale, comunicarea interculturală etc. pot conduce la apariția unor teme sau proiecte integrate, situate dincolo de disciplinele academice tradiționale.

c) *Temele context*: creează oportunități prin intermediul cărora studenților le este facilitat accesul la explorarea unor probleme/provocări ale lumii în care trăiesc: drepturile omului, sărăcia, diversitatea culturală, libertatea, cetățenia democratică. Ca și temele anterioare, acestea au o puternică orientare practică, învățarea producându-se prin experimentare, investigare și descoperire [6].

Referințe:

1. Oprea Crenguța-Lăcrămioara. Strategii didactice interactive. - București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2006.
2. D'Hainaut L., Lawton D. Sursele unei reforme a conținuturilor axate pe educația permanentă // Programul de învățare și educație permanentă. - București, 198.
3. Drake S.M. Planed integrated curriculum. The Call to Adventure, Alexandria, ASCD, 1993.
4. Hopkins D., Ainscow M., West M. Perfecționarea școlii într-o eră a schimbării. - Chișinău: Prut Internațional, 1998.
5. Lipson M. Integration the Tematic Teaching // Language Arts. Vol.70, 1993.
6. Școala la răscruce. Schimbare și continuitate în curriculumul învățământului obligatoriu. Studiu de impact / Coordonator: Vlasceanu L. - Iași: Polirom, 2002.

Prezentat la 19.04.2007